Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 32, mei 2017

Grote weerschijnvlinder
Jaarverslag De Vlinderstichting

De Vlinderstichting

Vlinders

‘Vlinders’ is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie
Jurriën van Deijk, Samuelle van Deutekom, Maarten Immerzeel, Louis van Oort, Kars Veling, Albert Vliegenthart
Hoofd- en eindredactie en vormgeving
Liesbeth van Agt
Omslag
Grote weerschijnvlinder
Foto: Kars Veling
Kopij
sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.
Druk
Propress, Wageningen
Advertenties
liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl
Redactieadres
liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs
Een donateurschap van De Vlinderstichting bedraagt minimaal € 25,- per kalenderjaar. Voor donateurs buiten Nederland bedraagt de jaarlijkse donatie € 31,-. Genoemde bedragen kunnen worden overgemaakt op IBAN: NL70 INGB 0005 1344 25 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen.
Een donateurschap voor het leven bedraagt € 400,-. Donateurs ontvangen viermaal per kalenderjaar het tijdschrift Vlinders. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.
Opzeggen uiterlijk 1 december schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres
De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 – 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres
Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Vlinder of libel gezien?
Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

De Vlinderstichting

4

8

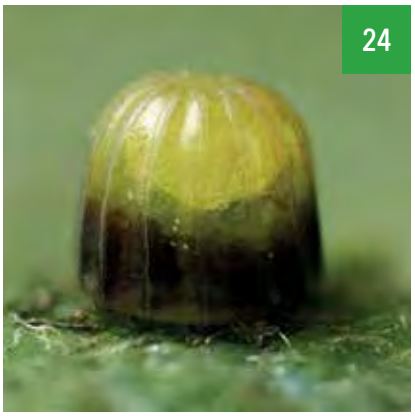

10

14

20

23

24

26

Paul Tolenaar

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

Vindt u het ook zo heerlijk wanneer de eerste vlinders weer vliegen? Ik geniet de laatste jaren extra van de citroenvlinders die zich weer zo veel laten zien.

Velen van u gaan ook dit jaar weer op pad om vlinders of libellen te tellen in het kader van de Meetnetten Vlinders en Libellen. En nog meer mensen doen in het eerste weekend van augustus mee met de Tuinvlindertelling. Wanneer u daarvoor gebruikmaakt van onze Vlindermee-app voor uw mobiele telefoon kunt u dit jaar nog veel meer doorgeven. Graag vraag ik namelijk uw speciale aandacht voor de actie Mijn berm bloeit! Net als u zien wij elk jaar weer prachtige bloemrijke bermen, maar evenzovele bermen die in één keer (of veel te vaak) compleet gemaaid worden, waardoor er voor bloembezoekers als vlinders en bijen niet veel meer te vinden is. Samen met FLORON willen wij deze bermen in kaart brengen: de goede én de slechte. Om vervolgens complimenten uit te kunnen delen én om in gesprek te gaan met beheerders over hoe het beter kan. Als initiatiefnemer van de 'Green Deal Infranatuur' proberen wij namelijk het uitgebreide netwerk van bermen, sloten en dijken te benutten voor vlinders en andere insecten. Dat is hard nodig in ons dichtbevolkte landje. Dat kunnen we alleen met uw hulp. Dus: doe mee, download de app en zet de bermen op de kaart!

Titia Wolterbeek
directeur

Op onze vernieuwde website vlinderstichting.nl vindt u een link om de Vlindermee-app te downloaden.

Inhoud

Hoogvliegers en strandgangers in Montenegro	4
Mijn berm bloeit!	8
De sleedoornpage van de Kaaijenbergse Plassen	10
Telweekend argusvlinder	14
Jaarverslag De Vlinderstichting	15
Jeuk (op)getekend	19
Wat is er aan de hand met de koninginnenpage? Meetnet Vlinders	20
Tevredenheid troef op Landelijke Dag	22
Vlinderstand 2017	23
Kweek grote weerschijnvlinder: verrassende tweede generatie	24
Naar dertig nieuwe Idylles in Zuid-Holland (en ééntje in Friesland)	26
Wetenschappelijk	28
Surf mee naar onze nieuwe website	29
Nieuws, In 't kort, Lezingen, Giften	30
Winkel	31
Opmerkelijk	32

Het tijdschrift Vlinders wordt gedrukt op FSC-papier. Het hoesje waarin Vlinders wordt verzonden, kan bij het plastic afval.

Hoogvliegers en strandga in Montenegro

Ex Joegoslavië was voor de burgeroorlog (1991-1999) al vermaard om zijn vlinderrijkdom. De voormalige deelrepublieken zijn bepaald niet schaars bedeeld qua natuurschoon. Zo hadden wij al enige tijd onze zinnen gezet op het zuidelijke Montenegro, waar we eind juli 2016 ook daadwerkelijk neerstrijken. Daar hebben we ons vooral gefocust op Lovćen National Park (LNP) omdat dit natuurgebied vlak bij onze st(r)andplaats Budva ligt. Het land is niet groot en afstanden lijken op de landkaart klein, maar vanwege het bergachtige karakter zijn de reistijden een stuk langer dan verwacht.

Tekst:
Joep Steur

Vanuit Budva kun je Lovćen op twee manieren bereiken. De makkelijkste route gaat via Cetinje. De andere optie is via Kotor waar een smalle bergweg met 25 (volgens sommigen 26) haarspeldbochten je de hoogte in brengt. Goed beschermende relingen zijn er nauwelijks maar je wordt beloond met een adembenemend uitzicht over de Baai van Kotor.
LNP ligt de Montenegrijnen na aan het hart omdat zich hier het mausoleum van de negentiende-eeuwse heerser en dichter PetarII Petrović Njegoš bevindt. Dit drukbezochte grafmonument is gebouwd op de top van de berg Jezerski Vrh (1657 m) en geldt als nationaal symbool. Het park is bedekt met veel beukenbossen die verantwoordelijk zijn voor het donkere uiterlijk van het gebergte. Zo is de naam Montenegro, Italiaans voor Zwarte Berg, ontstaan. De Slavische inwoners spreken zelf over Crna Gora wat dezelfde betekenis heeft.
Dankzij twee klimaatzones (mediterraan en continentaal) en negen verschillende biotopen zijn de flora en fauna zeer gevarieerd. Wat dagvlinders betreft staat de teller op 85 soorten.

Njeguši/Bukovica

In het noorden van LNP ligt Njeguši waar de Petrović-dynastie haar wortels heeft. We lopen over de verharde weg omhoog en gaan dan aan de rechterzijde, middels een wat verborgen landweggetje, het bos in. Langs de bermen vliegen diverse dambordjes en dat geeft ons al een goed gevoel voor wat nog komen kan. Het is zonnig en lekker warm en al gauw zien we Njeguši in de verte liggen. Het panorama op de omringende bergen is prachtig en sereen. Loslopende paarden, een afgelegen huis en de stem van waarschijnlijk een herder zijn de enige tekenen van menselijke aanwezigheid die we bespeuren. De rotspartijen herbergen talloze kruidenrijke plekjes met veel vlinders die we helaas met ons geklauter alle kanten op jagen.

Een tweekleurig hooibeestje (*Coenonympha arcania*) poseert uiteindelijk nog een paar seconden voor de camera. De spitskophagedis deelt zijn voorliefde voor rotsachtig terrein met de witbandzandoog. Deze laatste zit vaak roerloos op wegen en paden met gesloten vleugels en is dan nagenoeg onzichtbaar. Pas als men bijna boven op de vlinder staat vliegt hij plotsklaps weg om een eindje verder weer te gaan landen. Dit tafereeltje kan zich enkele malen herhalen en voor fotografen, die elke keer met hun knieën op de harde grond moeten voor een goede foto, kan dit vrij frustrerend én pijnlijk worden. Op begraasde plekken komen grote saterzandogen (*Satyrus ferula*) voor; de lichtere vrouwtjes lijken in de meerderheid te zijn. Blauwe kruisdistels omzomen delen van de weg of bedekken hele hellingen. Ze zien er met hun stekelige uiterlijk niet erg gastvrij uit, maar het tegendeel is waar. Een van de vlindersoorten die de nectarrijke bloemen wel kan waarderen is de wegedoornpage.

Een blauwtjestrio bestaande uit bruin blauwtje, getand blauwtje (*Polyommatus daphnis*) en oostelijk esparcetteblauwtje (*Polyommatus admetus*) houdt zich op langs een bloemrijke berm. Alleen het getand blauwtjesmannetje showt af en toe zijn bovenvleugels.

ngers

De andere twee houden hun vleugels continu dichtgevouwen als ze gaan zitten, alsof ze zich ervan bewust zijn dat ze niet kunnen concurreren met al dat blauw. Vlak bij Njeguši, het startpunt van deze wandeling, vind je het gehucht Bukovica met restaurant Kafana Kod Pera na Bukovicu. Hier serveert men traditionele gedroogde ham (pršut) en kaas. De dorst kan gelest worden met Montenegrijnse wijnen en gekoelde vruchtensapjes. Deze uit 1881 stammende eetgelegenheid is daarom ideaal om even bij te komen van een dagje vlinderen in de omgeving.

Omgeving Hotel Monte Rosa

Dit resort is gelegen aan de oostelijke flank van de Jezerski Vrh in een vallei met bossen en weiden. Voordat we aan onze tocht gaan beginnen, inspecteren we een verwaarloosd graanakkertje bij het hotel waar akkerdistels welig tieren. We ontdekken al snel leuke soorten als tijgerblauwtje en bosrandparelmoervlinder. Even verderop begint een officieel wandelpad en kan het echte werk beginnen. Al na korte tijd stuiten we op ons eerste bosweitje waar geel walstro, margriet en kruisbladgentiaan domineren. Violette vuurvlinder (*Lycaena alciphron*, de ondersoort *melibaeus*),

Bleek blauwtje. Joep Steur

Turkoois blauwtje. Joep Steur

Oostelijk esparcetteblauwtje. Joep Steur

Getand blauwtje. Joep Steur

Joep Steur

Zuidelijke aurelia op Lantana.

Joep Steur

Vrouwtje grote saterzandoog in de omgeving van Njeguši.

Joep Steur

Violette vuurvlinder *melibaeus*.

Joep Steur

Wegedoornpage op blauwe kruisdistel.

Anra Steur

Kruidvlier en wilgenroosje in Lovćen National Park.

bruine vuurvlinder, grote parelmoervlinder en blauwe ijsvogelvlinder (*Ladogo reducta*) hebben hier hun domicilie, terwijl dambordjes en keizersmantels vooral de bloeiende distels langs het aangrenzende pad prefereren. Zo'n bloemen- annex vlinderparadijsje slokt algauw heel wat tijd op en we moeten onszelf dan ook dwingen om door te lopen. We doorkruisen een elzenbos waar alleen een bont zandoogje zich nog laat zien en vanwaaruit de bergtoppen Štirovnik en Jezerski Vrh goed zichtbaar zijn. Uit het bos gekomen zien we een nieuw landschap met droge schraalgraslandjes waar gele muurpepers en wilde anjers de overhand hebben. Sierlijke gele vlinderhaften delen hun leefgebied met bleek blauwtje (*Polyommatus coridon*), heide- en klaverblauwtje. We slalommen door het veld en het is opletten geblazen om niet te struikelen over de stenen en rotsen die her en der verspreid liggen. Na een tijdje bevindt het pad zich weer in dicht bos, maar gelukkig zijn de randen begroeid met wilgenroosje en kruidvlier. De mooie, maar giftige kruidvlier heeft de mens niet veel te bieden, maar vlinders en kevers zijn verzot op de witte bloemen. We zien daarop dan ook veel gouden torren en een hele rits vlindersoorten. Na een poosje lopen wisselt de omgeving steeds van uiterlijk: droge en vochtige bloemenweitjes, bosjes, tapijtjes bosaardbeien en rotspartijen. Kortom: veel biotopen in een kort tijdsbestek.
De purperstreepparelmoervlinder (*Brenthis ino*) en steppeparelmoervlinder (*Melitaea aurelia*) die we tijdens deze wandeling tegenkomen, hebben enkele lookalikes en worden door ons dus goed bekeken op hun typische kenmerken.
Na terugkeer kan op het terras van hotel Monte Rosa de inwendige mens weer verzorgd worden.

Mausoleum en omgeving

In de vijf nationale parken van Montenegro betaalt de bezoeker € 2 entreegeld en voor de graftombe in Lovćen komt daar nog € 3 bij. Dus hou wat kleingeld bij de hand als je in dit land beschermde natuurgebieden wilt gaan bezoeken.
De 461 traptreden (niet zelf geteld) naar het mausoleum brengen je met wat inspanning naar het dak van LNP. Met gelukkig slechts een handjevol mensen op de top is het genieten van het majestueuze uitzicht, inderdaad een goed heerser waardig. Dat ook enkele argusvlinders en een distelvlinder deze hoogte trotseren valt natuurlijk alleen mij op. Onder aan de top, 3 km van het mausoleum, is de temperatuur wat aangenamer voor ons en de vlinders. Er is een gemarkeerd wandelpad dat we deels belopen, maar echt ver gaan we niet, want er zijn genoeg plekken waar we een poos kunnen rondneuzen.
Kruisbladgentianen groeien hier veel en deze zijn tegen de verwachting in populair als nectarplant bij geelsprietdikkopjes en parelmoervlinders. Distels zijn geliefd als voedselbron en zelfs wilde anjers worden niet overgeslagen. Wilde cichorei en sint-janskruid kleuren hele stukken blauw en geel, maar vlinders laten deze bloemen links liggen. In Montenegro hebben duinparelmoervlinders (*Argynnis niobe eris*) gele vlekken op de onderzijde van de achtervleugels in plaats van witte.
Blauwtjesmannetjes zijn vaak gezegend met blauwe bovenvleugels en dat blauw kan nogal variëren per soort. Het helderblauwe mannetje van het turkoois blauwtje dat hier vertoeft zou zelfs een tropische Morpho naar de kroon kunnen steken als de vlinder wat groter was geweest. Langs de weg richting mausoleum staan een paar kraampjes waar jongens notenhoning en alcoholische drankjes verkopen. Gelukkig hebben we zelf drinken in onze rugzak meegenomen, want een paar flinke slokken šljivovica, een soort pruimenrakija, zouden zeker ten koste gaan van ons observatievermogen. We zien opnieuw vooral dambordjes (*Melanargia galathea*). Verse keizersmantels zijn een lust voor het oog evenals de wat minder geziene kleine parelmoervlinder.

Tijdens deze drie wandelingen in en rondom Lovćen National Park zijn we 45 dagvlindersoorten tegengekomen. Hoewel het al hartje zomer is staan er in LNP en directe omgeving nog zeer veel bloemen in bloei en vliegen er vele vlinders. Dankzij de hoge ligging van het gebied is de temperatuur lekker aangenaam en bovendien wil het in Montenegro nog wel eens (flink) regenen in deze periode. En dat is natuurlijk wel gunstig voor de vegetatie.

Een mooie kust

Ook aan de smalle warme kuststrook valt nog het een en ander te beleven voor vlinderaars. Palmen en andere subtropische begroeiing als oleanders en kappertjesstruiken fleuren de resorts en oude stadjes op. Tijdens het cultuursnuiven en rondslenteren langs de Adriatische Zee zijn we nog enkele warmteminnende soorten tegengekomen.
Zo ontdekken we in het hooggelegen oude deel van Ulcinj, vlak bij de Albanese grens, een groep zuidelijke aurelia's met een kolibrievlinder op bloeiende Lantana. Deze kleine pijlstaart bestuift hier ook nog een felgekleurde bougainville. Tussen de oude huizen spotten we ook nog een solitair snoepend geraniumblauwtje (*Cacyreus marshalli*), een van oorsprong Zuid-Afrikaanse soort. In de citadel van Stari Bar dwarrelen tijgerblauwtjes (*Lampides boeticus*) rond blauwe regen en vliegt het klein brandkruiddikkopje (*Muschampia proto*) tussen de deels gerestaureerde ruïnes. De indrukwekkende pasja (*Charaxes jasius*) komen we jammer genoeg niet tegen. De eerste generatie is net uitgevlogen en de tweede moet nog komen.

Ik heb me laten vertellen dat er maar weinig entomologen actief zijn in het vlinderrijke Montenegro. Dus voor degene die wat vlinderonderzoek wil doen hier: Dobro Došli, welkom!

Mijn berm bloeit!

Een prachtige wuivende berm vol met koekoeksbloemen, paardenbloemen, pinksterbloemen. Er jagen oranjetipjes achter de vrouwtjes aan, citroenvlinders en koolwitjes dartelen rond. Kortom, het is er genieten. En dan, een week later, komt de maaimachine langs. Bloemen en vlinders zijn verdwenen. Herkenbaar?

Tekst:
Anthonie Stip
De Vlinderstichting
& Edwin Dijkhuis
FLORON

We merken al een tijdje dat bermen en bermbeheer bij veel mensen en organisaties leeft. Zodra de eerste maaimachines de deur uit gaan, stromen bij De Vlinderstichting de mailtjes, telefoontjes en berichten op sociale media binnen. Vaak van bezorgde of teleurgestelde natuurliefhebbers die het jammer vinden dat de berm vol bloemen en vlinders nu verdwenen is. Dat is begrijpelijk. Ondanks goede bedoelingen gaat er nog veel mis met het bermbeheer bij gemeenten, provincies en waterschappen. Om inzichtelijk te krijgen waar verkeerd beheer plaatsvindt en hoe het met de bloemrijkdom van onze bermen is gesteld, zijn De Vlinderstichting en FLORON op 1 mei de campagne 'Mijn berm bloeit!' gestart. In 'Mijn berm bloeit!' roepen we iedereen op om mooie en slecht beheerde bermen in kaart te brengen en te melden. Dat kan via onze app Vlindermee. U kunt overal in Nederland bermen op de kaart zetten, met een foto en uw ervaring erbij. Zodra een berm is gemeld, is dat direct zichtbaar in de app en op vlinderstichting.nl/mijnbermbloeit.

De tweede stap in 'Mijn berm bloeit!' is het tellen van vlinders en enkele eenvoudig herkenbare planten in de bermen. Dat gaat net zoals bij de tuinvlindertelling: na een korte registratie kunt u in de app Vlindermee een telling uitvoeren, terwijl u in de berm loopt. Het heeft onze voorkeur wanneer u in een straal van 50 meter rond de locatie de vlinders en/of de planten telt. Meer mag natuurlijk altijd, maar dan kunt u beter een nieuwe locatie melden en ook daar tellen. In de app zit een eenvoudige determinatiehulp voor het herkennen van de vlinders en planten. Met de tellingen wordt inzichtelijk waar de echte vlinderbermen in Nederland nog te vinden en waar ze helaas verdwenen zijn. Het is belangrijk om ook nulwaarnemingen (geen vlinders of bloeiende planten) te melden, want die vertellen ons ook waar het slecht gesteld is. En als u een vlinderroute telt, kunt u ook daar de nectarplanten noteren en doorgeven op uw digitale telformulier. In 1994-95 en 2007-08 is dit ook al eens uitgevoerd, waardoor een waardevolle tijdreeks ontstaat.

Mocht u helemaal de smaak te pakken hebben en wat meer plantenkennis in huis hebben, dan kunt u zich aanmelden bij FLORON (mijnbermbloeit@floron.nl)

Vlindermee downloaden
Op uw telefoon of tablet gaat u naar de App Store (Apple) of Play Store (Android) en zoekt u op Vlindermee. Na downloaden en installeren van de app kunt u onder het tabblad 'Mijn berm bloeit' op elke plek in Nederland een mooie of slecht beheerde berm melden. U wordt gevraagd hiervoor uw naam en emailadres op te geven.

voor het inventariseren van planten in bermen om de huidige bloemrijkdom, en daarmee het nectaraanbod voor vlinders en vele andere insecten, in bermen door het hele land in beeld te brengen. Goede informatie hierover ontbreekt nu namelijk, terwijl het beperkte aanbod aan bloemen in bermen als een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van deze soorten wordt gezien. Om deze informatie te verzamelen vragen we u om een of meer trajecten van 100 meter berm te inventariseren op planten. Veel plantenkennis is niet nodig. Voor het herkennen van de belangrijkste nectarplanten is een zoekkaart gemaakt die is te downloaden op floron.nl/bermen. Hier vindt u ook een korte uitleg over de te volgen werkwijze. Ervaren floristen kunnen er ook voor kiezen om een complete soortenlijst van het bermtraject te maken. De resultaten van de tellingen geeft u door via de NDFF Verspreidingsatlas (www.verspreidingsatlas.nl). Op basis van deze gegevens berekenen we een nectarindex, waarmee we op kaart zichtbaar maken hoe het met de bloemrijkdom van de bermen in Nederland is gesteld.

Met deze waardevolle informatie kunt u zelf, maar kunnen ook wij, aan gemeenten en andere overheden laten zien waar de pluspunten en knelpunten in het bermbeheer zitten. Meer informatie over 'Mijn berm bloeit!' is te vinden op www.vlinderstichting.nl/mijn-bermbloeit. Doet u mee?

Deze campagne wordt mogelijk gemaakt door bijdragen van het Prins Bernhard Cultuurfonds, fonds KNNV, provincie Drenthe en BIJ12.

Anthonie Stip

In deze berm met klepelbeheer bij Den Andel (GR) is geen bloem te vinden.

Anthonie Stip

Een bloeiende berm met onder meer scherpe boterbloem en rode klaver in Bleskensgraaf (ZH).

De sleedoornpage van de Kraaijenbergse Plassen

Peter Hoppenbrouwers

In het noordoosten van Noord-Brabant liggen, in het oude overloopgebied van de Maas, de zand- en grindafgravingen van de Kraaijenbergse Plassen. Hier bevindt zich de enige populatie van de sleedoornpage in Noord-Brabant. Vanaf 2008/09 is hier, nadat er vlinders gezien waren, door de Vlinderstichting en beide auteurs in de winterperiode gezocht naar eitjes.

Tekst: Peter Hoppenbrouwers & Sjak Gielen

In de afgelopen winter is er, om meer zicht te krijgen op de verspreiding, voor het eerst op uitgebreide schaal ook op plekken gezocht waar de soort nog niet was aangetroffen. De vlinder is op meer plaatsen aanwezig en de populatie is robuuster dan werd aangenomen: het is inmiddels een van de grootste van Nederland. Er is dus blijkbaar voldoende goed leefgebied voor deze vlinder. In dit artikel geven we een korte beschrijving van het ontstaan van het gebied waarna de groei en herkomst van de populatie wordt geschetst. Ook wordt kort ingegaan op het gewenste beheer.

De Kraaijenbergse Plassen

Het gebied van de Kraaijenbergse Plassen ligt direct ten zuiden van de Maas en ten westen van Cuijk. Het meet van oost naar west ongeveer 6 en van noord naar zuid zo'n 4 km. Van oorsprong is het een rivierkleigebied met diverse waterlopen en enkele zandige hoogten die in de Na-IJstijd zijn opgestoven. Hierop liggen onder andere het dorp Linden en De Geest.

Tot 1942 liet men de laaggelegen strook langs de Maas 's winters bij een hoge rivierstand onder water lopen. Dit leidde tot extensief agrarisch gebruik en nauwelijks bewoning. Deze inundatie werd geregeld middels de Beerse Overlaat, een verlaging in de Maasdijk. Dit werd bewust gedaan om de dijken verder stroomafwaarts, waar meer mensen woonden, te ontlasten. Vanaf 1968 is er zand, grind en klei gewonnen waardoor plassen zijn ontstaan. Dit water staat meestentijds via de industriehaven van Cuijk in open verbinding met de Maas. Aan de noordzijde van de plassen liggen de Maasuiterwaarden met gras- en maïsland. Hier is bijna geen sleedoorn aanwezig. De plassen zelf zijn genummerd in volgorde van ontstaan. Sommige plassen hebben een sterk recreatieve bestemming. Plas 5 heeft het predicaat 'natuurplas' gekregen en is door een dam van de naastgelegen plassen gescheiden. In dit gebied vindt – binnen afrastering – begrazing plaats. Het landbouwgebied ten zuiden van de plassen bestaat uit bouw- en grasland met een aantal verspreide meidoorn- en sleedoornhagen als restant van de bekende Maasheggen. Vanaf begin jaren negentig zijn delen van het gebied ingericht waar de delfstofwinning inmiddels was afgerond. Er is toen meidoorn, sleedoorn en kerspruim aangeplant.

De sleedoornpage

De sleedoornpage is in Nederland een Rode-Lijst-soort uit de categorie 'bedreigd'. Het is een zeldzame standvlinder die maar weinig trekgedrag vertoont. Op Europese schaal is deze vlinder niet bedreigd. Sinds 2017 is de soort in Nederland onder de nieuwe Wet natuurbescherming een beschermde soort. Onder deze wet valt ook zijn leefgebied. De sleedoornpage heeft één generatie per jaar. Het eistadium beslaat acht maanden en is dus veruit de langste periode. De vlinders vliegen in één generatie tussen eind juli en eind september met een duidelijke piek in de maand augustus. De mannetjes vliegen vaker in de kruinen van vrijstaande bomen en de vrouwtjes houden zich veelal schuil in struwelen waardoor ze lastig zijn te tellen. Omdat de rups groen is en de pop zich in de strooisellaag bevindt, moeten we het voor inventarisatie vooral hebben van de eifase.

Ondanks het speldenknopformaat van de eitjes zijn ze wel te vinden. Ze zijn wit en steken scherp af tegen de donkere takken waarop ze zijn afgezet. De soort doet zijn naam eer aan omdat de vrouwtjes bij de eiafzet een zware voorkeur hebben voor sleedoorn. Bij gericht zoeken kunnen ze dan, met name in de oksel op de overgang van ouder naar jonger hout, worden aangetroffen. Deze specifieke plek stelt, zoals we verderop nog zullen aangeven, speciale eisen aan het beheer. Meestal betreft het solitaire eitjes, maar soms meerdere bij elkaar. Zelfs aan de favoriete zonnige zuidzijde van struweel valt het nog niet mee om de speld in de hooiberg op te sporen. Afgelopen winter hebben we het hele gebied afgezocht.

Vrouwtjes leggen gemiddeld maar vijf eitjes op een dag. De volgende dag wordt een nieuwe geschikte

Peter Hoppenbrouwers

De sleedoornpage legt haar eitjes bij voorkeur in de oksel op de overgang van ouder naar jonger hout.

plek gezocht voor ei-afzetting. Uit onderzoek dat door Thomas in 1974 in Surrey (Engeland) werd uitgevoerd is gebleken dat de eiproductie kan oplopen tot 150, maar gemiddeld blijft steken op 37. De variatie is wel vrij groot en wordt beïnvloed door de weersomstandigheden tijdens de vliegtijd. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat er tijdens de hele cyclus van ei tot vlinder gemiddeld een sterfte optrad van rond 90%. Van eenmaal afgezette eitjes gaat 37% verloren door predatie, ziekte of onvruchtbaarheid, maar veel meer eitjes kunnen verloren gaan door rigoureus snoeien. Na het uitlopen van de knoppen in mei komen de eitjes uit.

Voorkomen en verspreiding in Nederland

In Nederland kwam de soort in het begin van de vorige eeuw verspreid voor in Hoog-Nederland. In de perioden 1910-1920 en 1960-1980 vond een aanzienlijke afname plaats: de soort verdween nagenoeg uit Drenthe, Overijssel en Noord-Brabant. De oorzaak moet, met name in de laatste periode, gezocht worden in de afname van geschikt leefgebied. Door schaalvergroting zijn heel wat hagen gerooid en vervangen door prikkeldraad. Ook veroudering van de struiken pakt negatief uit.
Vanaf 1985 werd met name in stedelijk gebied (tuinen en parken) weer een toename vastgesteld. Onduidelijk is in welke mate het intensiever zoeken naar eitjes in de winter hieraan heeft bijgedragen.
De sleedoornpage komt voor op overgangen van zand naar klei of veen. In Nederland zijn dat de randen van de stuwwallen (Wageningen, Ede, Apeldoorn, Nunspeet, Soest, Amersfoort, etc.), de overgangen bij rivierduinen (dal van de Vecht, Kraaijenbergse Plassen) en overgangen op de Limburgse lössgronden. De meest recente verspreiding in Nederland is zichtbaar op kaart 2.

De sleedoornpage in het onderzoeksgebied

Uit de literatuur is bekend dat de sleedoornpage een weinig mobiele vlinder is die doorgaans niet verder vliegt dan enkele honderden meters langs een bosrand of struweel. Vrouwtjes kunnen bij gebrek aan voldoende geschikte plaatsen om eitjes af te zetten wel wat verder komen.
In 2001 en 2002 zijn langs de A73 respectievelijk imago's en meerdere eitjes gevonden (onderzoek Ecologisch adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens). In deelgebied De Geest zijn zowel in 2001 als in 2008 twee imago's waargenomen. Vanaf 2009 is de sleedoornpage gevolgd door gericht te zoeken naar eitjes in de winterperiode. De intensiteit van het zoekwerk is niet constant geweest en de gevonden aantallen varieerden dan ook van 6 tot 121 per jaar. Lange tijd zijn de eitjes op twee plekken in het gebied gevonden. In de eerste onderzoeksjaren was dat vooral in de noordoostelijke hoek. Later verschoof het zwaartepunt naar het westelijke deel bij 'De Geest'. Ook in de Ooijpolder hebben we in 2011 op de oude vindplaatsen en andere potentieel geschikte plekken naar eitjes gezocht, maar tevergeefs.
In de afgelopen winter 2016/17 is intensief, ook buiten de twee bekende kernen, gezocht met als resultaat 523 eitjes.

Er is nu vastgesteld dat de sleedoornpage de hele noord- en westkant van de plassen heeft bevolkt. Een verrassing was dit voor ons eerlijk gezegd niet. Op de

Kaart 1. Verspreiding van de sleedoornpage tot 1950.

Kaart 2. Verspreiding van de sleedoornpage 2010 - 2017

eerste plaats is er hier eerder nooit gericht gezocht naar eitjes. Daarnaast lijkt het erg aannemelijk dat de verspreiding sterk bevorderd is door de kap van de begroeiing onder de hoogspanningsmasten die enkele jaren geleden heeft plaatsgevonden. Dit heeft een nieuw vestigingsgebied als het ware toegankelijk gemaakt voor de soort. Vooralsnog ligt de dichtheid van de aangetroffen eitjes aan de noordzijde wel veel lager dan in de oude kerngebieden, maar de voldoening was des te groter om in eerder maagdelijk gebied ook eitjes te vinden.

Hoe heeft de vlinder het gebied bereikt?

Het lijkt aannemelijk dat de sleedoornpage via het Maasdal vanuit Zuid-Limburg het gebied heeft gekoloniseerd. Waarnemingen van vóór 1990 laten zien dat de soort langs de Maas tot Middellaar werd aangetroffen. De dichtstbijzijnde populatie ten noorden van het gebied bevindt zich hemelsbreed op dik 25 km in Arnhem-Zuid, wat vestiging vanuit die kant minder waarschijnlijk maakt.
Een tweede hypothese, die ervan uitgaat dat de soort met plantmateriaal is meegekomen, is niet geheel ondenkbaar. De eerste vermelding van de soort in het gebied valt in de tijd namelijk samen met de aanplant van nieuwe sleedoornhagen. We hebben de herkomst van het plantmateriaal niet kunnen achterhalen.

Beheer

Gezien de primaire natuurfunctie heeft de gemeente Cuijk in 2000 het eigendom van Plas 5 en de zuidwestelijke oeverzone van Plas 7 overgedragen aan het Brabants Landschap. Het gaat in totaal om 260 ha. In totaal is er in het gebied sinds het jaar 2000 nog 17 km struweelhaag aangeplant, waarvan ca. 15 km in het door Brabants Landschap beheerde gebied.
De sleedoornpage is gebaat bij een beheer dat streeft naar de ontwikkeling van mantelvegetaties met een open structuur en geleidelijke overgangen. Sleedoornstruwelen die te oud zijn geworden en weinig jonge uitlopers hebben, moeten gefaseerd worden teruggezet, waarbij de oudste sleedoorns gespaard moeten worden omdat ze in het voorjaar waardevol zijn als nectarplant voor insecten. Waar 'verbraming' optreedt en de sleedoorns gespaard moeten worden, zullen de braamstruiken inclusief wortelstokken rigoureus verwijderd moeten worden. Vaak zal dan ook aanplant van jonge sleedoorns nodig zijn. Het beheerplan 2009-2019 spreekt van het eens in de 10 jaar afzetten van de struweelhagen. Wij zijn ons ervan bewust dat er meer belangen zijn (budget, werkbaarheid, veiligheid) dan het belang van deze mooie vlinder, maar grootschalig en rigoureus klepelen lijkt niet de beste aanpak voor de sleedoornpage. Het afzetten van de sleedoorns zal gefaseerd moeten plaatsvinden waarbij altijd minimaal twee derde van de struiken ongemoeid worden gelaten. Als nectarplanten zijn met name koninginnenkruid en guldenroede van belang. De in het beheerplan genoemde doelstelling om

Kaart 3. Vindplaatsen eitjes (rood) en onderzochte stroken zonder eitjes (blauw).

bloemrijke graslanden te creëren zou hierop moeten inspelen.
In het gebied rond de natuurplas 5 vindt begrazing plaats met Schotse hooglanders, Tauros en exmoorpony's. Dat gebeurde aanvankelijk integraal in een dichtheid van één dier per 2 ha. Vanaf 2017 zal dit in een lagere dichtheid (één dier per 2,5 ha) plaatsvinden. Rasters zorgen voor selectieve begrazing waarbij delen ook onbegraasd blijven. Dit lijkt goed te kunnen uitpakken voor de sleedoornapage.

Of de populatie stand kan houden of zelfs nog verder door kan groeien, zal sterk afhangen van het toekomstige beheer. Er is contact met beherende instanties en de toekomst zal uitwijzen of dat voldoende garanties heeft geboden.

Woord van dank

Zonder de historische data die we van De Vlinderstichting kregen en zonder de inzet van de tellers hadden we dit artikel niet kunnen schrijven.

Literatuur

Bink, F.A. 1992. Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. - Schuyt & Co, Haarlem.
Bos, F., Bosveld, M., Groenendijk, D., van Swaay, C. & Wynhoff, I. 2006. De Dagvlinders van Nederland: verspreiding en bescherming. Nederlandse fauna deel 7. KNNV Uitgeverij, Utrecht, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
Ecologisch adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens. 2002. Monitoring fauna Kraaijenbergse Plassen 2002. Publicatie in eigen beheer in opdracht van firma Smals bv. i.s.m. provincie Noord-Brabant.
Goderie Ecologisch Advies bv. 2009. Beheerplan Kraaijenbergse Plassen en Heeswijkse Plas 2009-2019.
www.vlindernet.nl/vlindersoort.php?vlinderid=1043&vq=sleedoornpage

Telweekend argusvlinder

Gerard Roest

Van 25 tot en met 28 mei organiseren De Vlinderstichting en Waarneming.nl voor de vierde keer het telweekend argusvlinder. Overal in het land brengen we in kaart of de argusvlinder nog aanwezig is. Doet u weer mee? Meer informatie is te vinden op www.vlinderstichting.nl/argusvlinder.

De Vlinderstichting in 2016

Jaarverslag

Onze medewerkers in Wageningen

De Vlinderstichting had eind 2016 29 medewerkers in dienst. Daarnaast werken op het kantoor in Wageningen 5 vrijwilligers. Jaarlijks worden tussen de twintig en dertig hbo- en universitaire studenten begeleid bij een stage of afstudeervak.

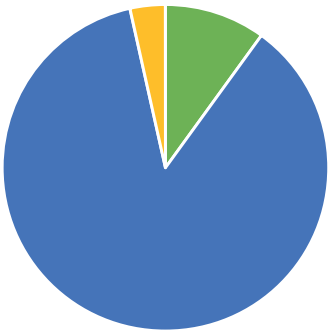
Achterban

- Donateurs: 5.500
- Waarnemers: 3.000
- vlinderstichting.nl: 332.000 bezoeken
  Vlindernet: 497.000 bezoeken
- Facebook: 22.700 volgers
- Nieuwsbrief: 11.000 abonnees
- Twitter: 10.000 volgers
- Instagram: 1.500 volgers

Financieel jaarverslag

Het financieel jaarverslag is op dit moment nog niet vastgesteld door de Raad van Toezicht. Dit wordt te zijner tijd gepubliceerd op www.vlinderstichting.nl en in het augustusnummer van Vlinders.

Inkomsten

Donaties en giften vormen een belangrijke bron van inkomsten, omdat wij deze naar eigen inzicht kunnen besteden aan de bescherming van vlinders en libellen. Iedereen die hieraan heeft bijgedragen hartelijk dank!

Wat doen we voor de vlinders en libellen?

De vlinder is hét symbool van schoonheid en vrolijkheid. Teer en kwetsbaar, maar tegelijkertijd ook krachtig: vlinders zijn als een graadmeter voor de natuur. De Vlinderstichting wil Nederland samen met u weer een vlinderland maken. En dat kan, want vlinderbescherming is mensenwerk. Ook in 2016 hebben wij ons weer volop ingezet voor vlinders en libellen: met hart, hoofd én handen.

Helpen met je **hart** zorgt voor draagvlak voor vlinders. Denk aan sociale media, persaandacht, artikelen en publicaties.

Helpen met je **hoofd** zorgt voor kennis over vlinders. En als je weet waar ze voorkomen, kan je ze effectiever beschermen.

Helpen met je **handen** betekent actie voor vlinders. Aan de slag in je tuin, in een natuurgebied of op een bedrijventerrein: meer leefgebied voor vlinders is overal nodig.

Wij zijn ervan overtuigd dat een **actieve aanpak** ons en daarmee de vlinders in een opwaartse spiraal zal brengen. Door niet alleen te reageren op vragen, maar actief mensen te benaderen. Door oog te hebben voor vlinders en de gemeente of natuurbeheerder een pluim te geven voor wat ze bereiken. Meer aandacht geeft meer draagvlak, iets wat wij om kunnen zetten in meer donaties en meer projectfinancieringen. En het uiteindelijke doel: meer vlinders dan nu, zowel in natuurgebieden als bij iedereen in de tuin.

Help met je hoofd - kennis

Eikenprocessierups

De beheersing van de eikenprocessierups is geen eenvoudige opgave. Er zijn namelijk verschillende beschermde en bedreigde vlindersoorten die ook in de buurt van eikenbomen leven. De Vlinderstichting steunt beheerders al langer met informatie over het voorkomen van bedreigde vlindersoorten in die gebieden. In 2016 startte een nieuw onderzoek: een toename van het aantal kruiden- en bloemrijke wegbermen zou namelijk kunnen helpen om uitbraken van de eikenprocessierups te voorkomen, omdat veel natuurlijke vijanden daar leven. De eikenprocessierups zelf heeft geen baat bij bloemen, omdat deze nachtvlinder geen nectar drinkt, maar vlinders, bijen en andere insecten profiteren er wel van. In 2016 werden verschillende bermen langs vernieuwde provinciale wegen in Gelderland ingezaaid met inheemse bloeiende kruiden. In 2017 worden de eerste resultaten bekeken.

Sinusbeheer

De laatste jaren is er gelukkig steeds meer belangstelling voor insectenvriendelijk graslandbeheer. Als je rekening wilt houden met de insecten is het van belang dat er zo lang mogelijk in het jaar voedsel aanwezig is. Daarnaast moeten insecten ook de mogelijkheid hebben om zich voort te planten en ze moeten de winter door kunnen komen. Beheerders zoeken daarom naar het juiste tijdstip van maaien. Maai ik niet te vroeg, of juist te laat? Wat laat ik staan en wanneer wordt dat wel mee gemaaid? Sinusbeheer biedt hierbij uitkomst. In 2016 zijn op verschillende plekken projecten gestart die sinusbeheer toepassen. Sinusbeheer heeft veel potentie om graslandvlinders zoals argusvlinder, zilveren maan en zwartsprietdikkopje een steuntje in de rug te geven.

Agrarisch meetnet libellen

Het nieuwe stelsel voor Agrarisch Natuur- en Landschapbeheer, dat in 2016 van start ging, beschermt verschillende doelsoorten, waaronder de groene glazenmaker. Deze libellensoort van de familie glazenmakers, is zeldzaam in Nederland. Goed beheer van sloten is een belangrijke voorwaarde voor de aanwezigheid van de groene glazenmaker: natuurvriendelijk slootbeheer is essentieel. Om in de gaten te houden hoe het met de groene glazenmaker gaat, worden groene glazenmakers geteld door vrijwilligers. Binnen dit project wil De Vlinderstichting zorgen dat er meer plekken komen waarop de groene glazenmaker wordt geteld, zodat we deze libel effectiever kunnen beschermen.

Help met je handen - actie

Tuinieren voor vlinders

Vlinders hebben het moeilijk in Nederlan
aan te sporen hun tuin vlindervriendelijk
ook in 2016 weer verschillende activiteiten op het
Tuinbranche Nederland werd de 'Vlinderweek' ge
deze week in het teken van vlinders in de tuin. Da
onderdeel van de campagne 'Levende Tuin', die i
saties in Nederland ondersteunen deze campagn
vragen of adressen van hoveniers bij jou in de bu
tijdens de tuinvlindertelling, er werden in 2016 bij
heel Nederland namens De Vlinderstichting op o
vlinderplant erin!

Idylle

Het vierjarige project 'Idylle' werd in 201
Nationale Postcode Loterij is Nederland
het project zijn veertig Idylles gerealiseerd, bij elk
mensen. Met het project Idylle zijn we met heel v
gers, beheerders, particulieren, bedrijven, gemee
zijn nog meer mensen van vlinders gaan houden.

Help met je hart - draagvlak

nd, en hun aantallen nemen af. Om tuinbezitters ker in te richten, organiseerde De Vlinderstichting t gebied van tuin en tuininrichting. Samen met eorganiseerd: veel tuincentra stonden tijdens aarnaast is De Vlinderstichting een belangrijk n 2016 werd gelanceerd. Verschillende organi- e. Je kunt er terecht voor advies, antwoord op urt. Ook was er weer veel aandacht voor vlinders na 5000 tuinen geteld. Lodewijk Hoekstra riep m de tuin voor vlinders in te richten. Tegel eruit,

6 afgerond. Dankzij uw bijdrage en die van de een stuk bloemrijker en kleurrijker geworden! In kaar 320.000 m² bloemen. Voor vlinders, bijen én eel mensen in contact gekomen. Lokale vrijwilli- enten, waterschappen, en scholen. Dankzij Idylle

Carnavalswagen

Voor De Vlinderstichting bracht 2016 een heel bijzondere carnaval, want de pimpernelblauwtjes deden mee! Om het natuurherstelproject 'Blues in the Marshes' bij de mensen bekend te maken reed er in de grote optocht in Den Bosch een echte blauwtjeswagen mee. Op deze praalwagen werd het leefgebied van het pimpernelblauwtje nagebootst. En er liepen rupsen, knoopmieren en pimpernelblauwtjes in de Bossche optocht mee. Zo raakten heel veel mensen bekend met 'Blues in the Marshes': een natuurontwikkelingsproject waar 170 hectare nieuwe natuur wordt ontwikkeld, onder meer voor het pimpernelblauwtje. Met nieuwe wandelpaden en uitzichtpunten wordt het in de toekomst voor iedereen mogelijk om hier te genieten.

Future for Butterrflies

Zo'n 160 vlinderecologen uit 27 landen kwamen in maart 2016 op uitnodiging van De Vlinderstichting en Butterfly Conservation Europe, in Wageningen bijeen om elkaar op de hoogte te brengen van de actuele stand van kennis rond vlinderbescherming. Future-4Butterflies is het vierde internationale vlindercongres op Nederlandse bodem. Het eerste werd in 1989 gehouden. Vlinders staan al lang in de belangstelling van zowel onderzoekers als liefhebbers. Dat heeft een schat aan gegevens opgeleverd over veranderingen in verspreiding en talrijkheid op korte en op lange termijn. Vlindermonitoring vindt nu in 22 landen in Europa plaats, met Nederland als toonaangevend land. Het vlinderonderzoek wijst erop dat we op veel borden tegelijk aan zet zijn: lokaal door goed beheer, regionaal door een robuust natuurnetwerk, landelijk door een stevig natuurbeleid en Europees door via landbouw- en milieubeleid prioriteit te geven aan duurzaam land- en energiegebruik.

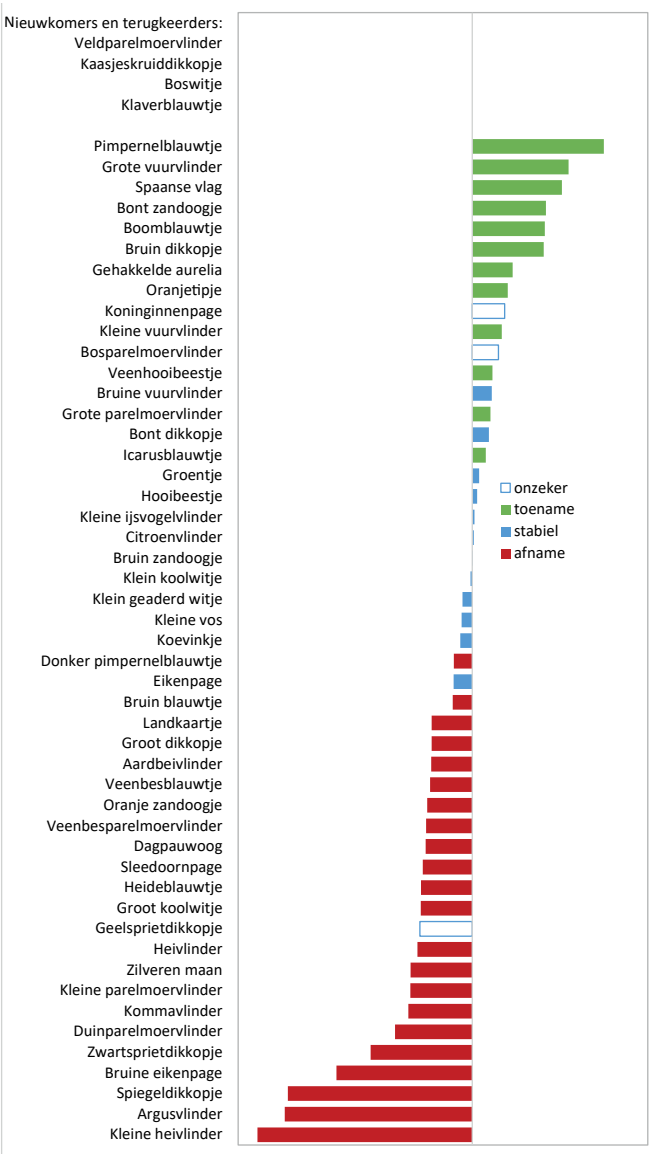
Green Deals

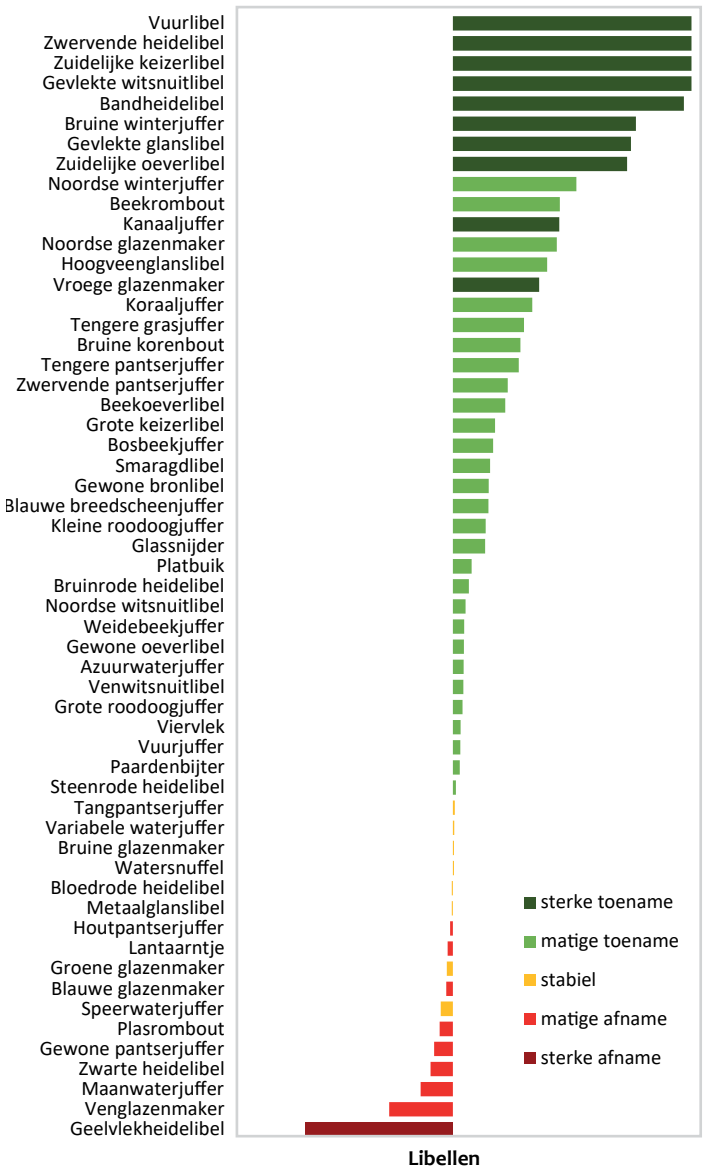
Met 'Green Deals' wil de overheid vernieuwende, duurzame initiatieven uit de samenleving de ruimte geven. Dit doet zij door knelpunten in de wet- en regelgeving weg te nemen, nieuwe markten te creëren, goede informatie te geven en te zorgen voor optimale samenwerkingsverbanden. De Vlinderstichting was al betrokken bij de Green Deals Tijdelijke natuur en Stedelijke natuur. Op 1 april 2016 kwam daar Infranatuur bij met als doel: vergroten van bewustwording over biodiversiteit in relatie tot de Nederlandse infrastructuur. Zo kan de infrastructuur een grote betekenis krijgen voor een duurzamere leefomgeving waar mens en natuur beiden voordeel van hebben. Het biedt een uitgelezen kans om samen de natuur buiten de beschermde natuurgebieden te helpen versterken. Door gezamenlijk op te trekken kan er een InfraNatuurNetwerk ontstaan langs de (spoor)wegen, dijken, leidingen en andere lijnen door het landschap. Daar zullen onder andere de sterk bedreigde vlinders en bijen van profiteren, wat de hele natuur ten goede komt.

De Vlinderstichting voert jaarlijks vele projecten uit. In dit jaarverslag staan daarvan enkele voorbeelden. Een compleet overzicht van de projecten is te vinden op www.vlinderstichting.nl.

Hoe gaat het met de vlinders en libellen? - de trends

Om vlinders en libellen te kunnen beschermen, moeten we weten waar ze zitten en hoe het met ze gaat (nemen ze in aantal toe of af?) Sinds 1990 zijn er daarom Landelijke Meetnetten, in samenwerking met het CBS. Honderden vrijwilligers verzamelen systematisch gegevens over vlinders en libellen. Deze worden geanalyseerd door De Vlinderstichting en opgeslagen in een databank die wordt beheerd door De Vlinderstichting en onderdeel is van de Nationale Databank Flora en Fauna.

Bijzondere ontdekkingen in 2016

In april 2016 werd de **dwergjuffer** (*Nehalennia speciosa*) ontdekt in Oost-Nederland. Het is een uiterst zeldzame soort in heel Europa en de laatste meldingen uit ons land dateren uit 1912 en 1955. Het wordt spannend dit jaar: heeft de soort een levensvatbare populatie hier?
Tot 1933 werd in Nederland tien keer een **staartblauwtje** gezien, maar daarna duurde het bijna tachtig jaar voor het weer eens raak was. In 2011 kwam de eerste waarneming van dit piepkleine blauwe vlindertje. Ook dit jaar werden er staartblauwtjes gezien: in 2016 kwamen er verschillende meldingen uit Limburg.
De eerste écht nieuwe soort liet dit jaar een tijdje op zich wachten en dook niet op in de piekmaanden juni en juli, maar pas in het najaar. Begin september ving Marcel Prick een **witte sparspanner** (*Thera vetustata*) op zijn vaste inventarisatielocatie in Vaals, Zuid-Limburg.
Voor de tweede keer in Nederland werd een **maagdenuil** (*Eucarta virgo*) gemeld, de vorige waarneming kwam uit 2014. De vlinder komt oorspronkelijk uit oostelijk Europa en Azië, maar breidt zich de laatste tientallen jaren uit naar het noordwesten. Eind oktober dook in Zaandam de volgende nieuweling op: de **zuidelijke koperuil** (*Thysanoplusia orichalcea*). Eind juli was er van deze soort ook al een pop gevonden in een tuincentrum; eerdere waarnemingen dateren uit 1971. Dat laatste betrof geïmporteerde vlinders, maar aangezien het een trekvlinder is zou hij in potentie ook zelf Nederland moeten kunnen bereiken.

Jeuk

Ik zat op de basisschool, die toen nog lagere school heette, en was door niet meer te achterhalen oorzaken bezig helemaal verslingerd te raken aan vlinders, motten en rupsen. Het aardige voor een beginnend lepidopterist is natuurlijk dat alles nog moet worden ontdekt, alles wat je tegenkomt is weer een nieuwe belevenis. Zo ook die keer dat ik op struiken (Cotoneaster volgens mijn aantekenschriftje van destijds) spinsels tegenkwam met indrukwekkend fraaie rupsen. Mooie oranjerode lengtestrepen, rode vlekken op de rug, en allerhande plukjes witte en bruine haren. Ik wreef mijn ogen erbij uit. Iets wat ik maar beter niet had kunnen doen, zo bleek al snel. Een paar uur nadat ik met een handvol van die beesten was thuisgekomen en de rupsen naar een kweekkooi had overgebracht, begon de ellende. Overal op handen en armen kwamen rode en hevig jeukende vlekken en bultjes opzetten. En kijken naar de buit kon ik alleen nog maar met pijnlijke rode jongetjesogen. En zo was deze gevoelige ontmoeting met rupsen van de bastaardsatijnvlinder mijn eerste persoonlijke ervaring met wat in de literatuur ook wel wordt aangeduid als lepidopterisme: het optreden van irritaties en ontstekingen van huid, ogen en ook luchtwegen door contact met brandharen van rupsen en vlinders. Of nog iets preciezer: bij lepidopterisme gaat het om reacties van ons lichaam na contact met brandharen van vlinders, het optreden van vergelijkbare effecten na contact met brandharen van rupsen heet erucisme. De bekendste boosdoener in Nederland is de eikenprocessierups, maar ook andere soorten processierupsen kunnen de irritaties veroorzaken. Het probleem is niet gering: volgens sommige schattingen zou het in Nederland jaarlijks gaan om zo'n 80.000 slachtoffers door de eikenprocessierups. Hoe ernstig de klachten zijn, is verschillend. Dat hangt af van de intensiteit van de blootstelling, maar ook van de individuele (over)gevoeligheid. De een kan er beter tegen dan de ander.

Irritante vlindersoorten komen vrijwel overal op de wereld voor. Een bekende lastpak in het noordoosten van Zuid-Amerika is een kleine soort nachtpauwoog, *Hylesia metabus*, die leeft in mangrovebossen en in het oerwoud. Net als rupsen van de bastaardsatijnvlinder en de processierupsen leven de rupsen van deze soort het grootste deel van hun leven bij elkaar. De eieren worden afgezet in legsels die het vrouwtje bedekt met een soort haarborstels. De groepen harige rupsen kunnen voorkomen in aantallen die soms epidemische hoeveelheden aannemen.

Nog spectaculairder zijn rupsen van het geslacht *Lonomia* en dan met name de soort *Lonomia obliqua*, ook een soort uit de familie van de nachtpauwogen. De rupsen zijn niet alleen spectaculair vanwege hun bizarre uiterlijk – dit in tegenstelling tot de nogal saai ogende vlinders – , maar ook vanwege het heftige effect (lonomiasis) van het gif dat ze bij zich dragen. Jaarlijks kosten deze rupsen, die niet heel opvallend op boomstammen kunnen zitten, meerdere mensen het leven. Dus wees verstandig als u in het oerwoud rondstapt en ga niet even heel vermoeid tegen een woudreus leunen. En laat riskante ontmoetingen met de natuur vooral over aan onwetende schooljongetjes en aan overmoedige grote jongens zoals Freek Vonk.

Tekst:
René Marcelis
Tekening:
Peter Wetzels

Jeroen van Hinthum

Wat is er aan de hand met

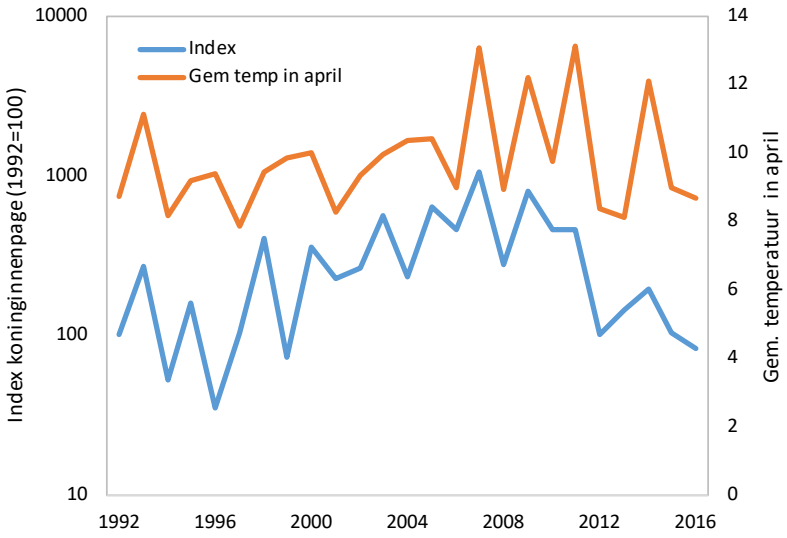
de koninginnenpage?

In 2013 mochten we stemmen: het VARA-programma Vroege Vogels organiseerde samen met De Vlinderstichting de verkiezing van de mooiste vlinder. Er was geen enkele twijfel over de winnaar: de koninginnenpage (*Papilio machaon*) werd met voorsprong de mooiste vlinder van ons land. Maar hoe gaat het nu met Neerlands schoonste?

Tot een jaar of tien geleden liep alles op rolletjes (figuur 1). Van een zeldzame vlinder die alleen op een paar heuvels in Zuid-Limburg voorkwam, werd het zo langzaamaan een soort die in heel Zuid-Nederland regelmatig te zien was. Altijd weer een belevenis om een koninginnenpage over een grasland te zien vliegen, of kortstondig op je buddleja te zien landen. En zelfs ten noorden van de grote rivieren werd hij steeds vaker gezien. De laatste jaren zit de klad er echter flink in. Hij is nog wel wijder verbreid dan begin jaren negentig, maar buiten Limburg en het Rijk van Nijmegen is het weer een zeldzaamheid geworden.

Dat roept natuurlijk de vraag op hoe dat komt. We weten dat de koninginnenpage bij ons aan de noordwestrand van zijn Europese areaal voorkomt, en dat een beetje opwarming dan algauw tot een uitbreiding kan leiden. Zo bezien is de toename tussen 1992 en 2007 niet onverwacht. Maar de klimaatopwarming is toch helemaal niet gestopt? Dat klopt op zich, maar de schommelingen van de koninginnenpage blijken een opvallende overeenkomst te hebben met die van de gemiddelde temperatuur in april (we hebben ook andere maanden getest, maar daar kwam geen verband uit). Zou de koninginnenpage slecht tegen koele aprilmaanden kunnen? Voor popoverwinteraars als deze is april de tijd dat de poppen (bijna) uitkomen. Wellicht is in deze fase voldoende warmte cruciaal voor het laatste stukje ontwikkeling, en gooit te veel regen en kou dan roet in het eten.

Natuurlijk kan er nog veel meer spelen. Hoe zit het bijvoorbeeld met gifgebruik? De koninginnenpage plant zich bij ons vooral voort in natuurontwikkelingsgebieden met wilde peen, en op venkel en wortel in moestuintjes. Er zijn maar weinig meldingen van voortplanting op grote agrarische velden met worteltjes. In hoeverre hier gifgebruik een rol speelt, is onbekend. De trend in Nederland is dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen bij peengewassen afneemt in Nederland (bron StatLine CBS). Mogelijk dat ook in moestuintjes het gifgebruik niet is toegenomen de laatste jaren met een grotere bewustwording bij het grote publiek?

Figuur 1. Index van de koninginnenpage en de gemiddelde temperatuur in april 1992-2016.

Het laatste woord is vast nog niet gezegd. Los van alles hopen we allemaal op mooie voorjaren, voor onszelf zowel als voor de koninginnenpage. Daarmee blijft ook de koninginnenpage als een prinses op de erwt: o zo mooi, maar ook o zo gevoelig.

Tekst:
Chris van Swaay
De Vlinderstichting
& Martin Poot
CBS

Meetnet Vlinders
Het Landelijk Meetnet Vlinders is een samenwerkingsproject van De Vlinderstichting en het CBS, in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), in opdracht van het ministerie van Economische Zaken. Dankzij dit meetnet kunnen we de ontwikkelingen in de vlinderstand nauwgezet volgen. Alle hulp en medewerking is welkom. Wilt u meedoen, dan kunt u zich aanmelden bij De Vlinderstichting (info@vlinderstichting.nl) of 0317-46 73 46.

Tevredenheid troef op Landelijke Dag

Meer dan vijfhonderd mensen waren op 4 maart naar Wageningen gekomen om de Landelijke Dag van De Vlinderstichting bij te wonen. Zij genoten van het gevarieerde programma van lezingen, gelardeerd met films en een – voor het eerst interactieve – quiz en de huldiging van de Vlinderbeheerder van 2017.

Tekst:
Liesbeth van Agt
De Vlinderstichting

De openingsact was de eerste van drie films van Annette van Berkel, met fraaie beelden van zuidelijke soorten. Nadat directeur Titia Wolterbeek iedereen had welkom geheten, vertelde zij in het kort iets over het beleid van De Vlinderstichting. Daarna volgden drie lezingen in het kader van het thema 'Een klimaat voor vlinders en libellen'.

Michiel Wallis de Vries beet het spits af. Hij legde uit dat de klimaatverandering slechter uitpakt voor warmteminnende soorten dan voor koudeminnende. Vervolgens vertelde Tim Termaat wat het klimaat voor gevolgen heeft voor libellen. Uit Vlaanderen kwam Marc Herremans met een lezing over de invloed van het weer op vlinders. Erg interessant was het verband dat hij aantoonde tussen het optreden van fikse hagelbuien en het voorkomen van vlinders.

Daarna was het tijd voor de nieuwe quiz onder leiding van Anthonie Stip. Een tiental vragen, uiteenlopend van 'Is deze libel beschermd' tot 'Hoeveel Facebook-volgers heeft De Vlinderstichting' werden door zo'n 160 mensen via een multiplechoicesysteem op hun smartphone beantwoord. Harm Albert was de winnaar.

Vervolgens legde Ruben Meert uit hoe je met hamer en beitel op de meest onverwachte plekken rupsen van nachtvlinders kunt ontdekken. Onder andere enkele wespvlinders bleken daardoor een bredere verspreiding te hebben dan werd aangenomen. Deze methode werd in de dagen erna meteen uitgeprobeerd door enkele aanwezigen!

Na een film over de waarde van klimop voor vlinders gaf Wilfred Alblas een aantal redenen om in Drenthe op vakantie te gaan. En passant prees hij de pas verschenen atlas 'Dagvlinders in Drenthe' zo goed aan, dat deze aan het eind van de dag uitverkocht was. Titia Wolterbeek maakte van zijn aanwezigheid op het podium gebruik om Alblas, sinds kort directeur van het Limburgs Landschap, het eerste exemplaar van de Vlinderstand 2017 aan te bieden.

Ineke Radstaat legde uit dat het maken van een nieuwe website voor De Vlinderstichting heel wat voeten in de aarde heeft. Zeker als je meteen alle websites van de stichting wilt integreren. Maar 15 april is hij online, beloofde ze.

Luc Knijnsberg werd uitgeroepen tot Vlinderbeheerder van het Jaar.

Luc Knijnsberg Vlinderbeheerder van het Jaar
Tijdens de Landelijke Dag werd Luc Knijnsberg (PWN) uitgeroepen tot vlinderbeheerder van 2017. Hij zet zich in zijn werkgebied, het duingebied in Noord-Kennemerland, met veel passie in voor vlinders. Niet alleen dagvlinders hebben zijn aandacht, maar ook nachtvlinders en zeker de kleine vlinders, de microlepidoptera, staan volop in zijn belangstelling. Hij deelt die liefde met iedereen die het maar horen wil, onder andere door heel actief te zijn op sociale media. In zijn vrije tijd is hij moderator bij waarneming.nl en gaat hij regelmatig op strooptocht naar nachtvlinders. Zo had hij onlangs maar liefst 396 wachtervlinders op zijn smeer. Op diezelfde dag vond hij ook een fijngevlekte eikensteltmot, een soort die sinds 1959 niet meer in Nederland is aangetroffen. “Onderzoek, bescherming, voorlichting en educatie gaan bij Luc Knijnsberg hand in hand. Hij is dan ook terecht de vlinderbeheerder van 2017”, aldus Titia Wolterbeek.

Ingeleid door een film liet Kars Veling zien wat het project Idylle (bloemen voor vlinders, bijen en mensen) dat wij dankzij de Nationale Postcode Loterij de afgelopen vier jaar konden uitvoeren, heeft opgeleverd. Het einde van het project betekent niet dat er geen idylles meer bij komen. 'Iedere gemeente een eigen idylle' is nu het devies.

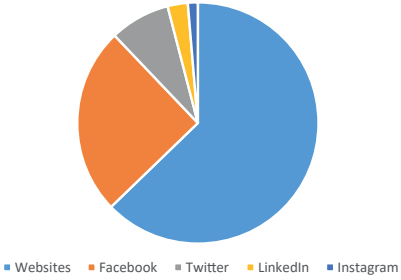
De laatste lezing kwam terug op het thema Klimaat. De nieuwe nachtvlinderspecialist van De Vlinderstichting, Jurriën van Deijk, vertelde over het verband tussen klimaatverandering en nachtvlinders. Even na vieren werd de geslaagde dag afgesloten en konden de kelen worden gesmeerd tijdens een gezellige borrel. Afspraak voor volgend jaar op zaterdag 3 maart!

Een samenvatting van de lezingen is te vinden op www.vlinderstichting.nl.

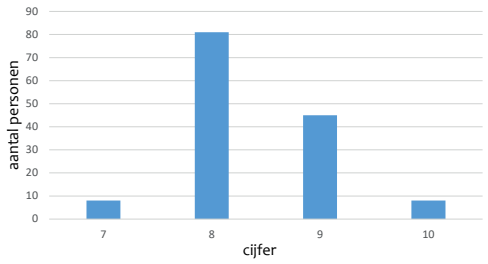
Enquête

Ruim 180 bezoekers van de dag vulden een enquête in met vragen over de Landelijke Dag, het gebruik van sociale media en het tijdschrift Vlinders. Er bleek veel tevredenheid uit de antwoorden: zowel de Landelijke dag als het tijdschrift bleek tegemoet te komen aan de wensen van het gros van de mensen die de enquête hadden ingevuld. We beseffen dat de mening van de mensen die níét bij de dag aanwezig waren wel eens anders uit zou kunnen pakken. Denkt u er anders over, laat het ons gerust weten!
Natuurlijk blijft er altijd wel wat te wensen over. De een wil meer, en de ander juist minder libellen. En er werd gemopperd dat mensen zonder smartphone niet aan de digitale quiz konden meedoen. Overigens deden daaraan zeker niet minder mensen mee dan eerder aan de 'papieren' versie. Wordt dus (toch) vervolgd.

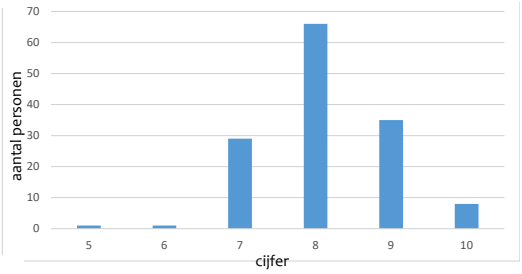
Gebruik van sociale media

Waardering landelijke dag (gemiddeld 8,4)

Waardering tijdschrift Vlinders (gemiddeld 8,1)

Vlinderstand 2017

Tijdens de Landelijke Dag op 4 maart werd het eerste exemplaar van de Vlinderstand 2017 door directeur Titia Wolterbeek overhandigd aan Wilfred Alblas, directeur van het Limburgs Landschap. Hoe gaat het met de vlinders en libellen? Dat is natuurlijk het hoofdthema van de brochure.

Per 1 januari 2017 is de nieuwe Wet natuurbescherming van kracht geworden. Op verzoek van De Vlinderstichting zijn de bedreigde en ernstig bedreigde vlinders en libellen van de Rode Lijst aan de lijst met beschermde soorten toegevoegd. Hierbij gaat het om 'passieve' bescherming: het opzettelijk doden van deze dieren en het verstoren van hun leefgebied is verboden. Daarnaast zijn regels opgenomen die gericht zijn op een 'actieve' bescherming van Rode Lijst-soorten. In de Vlinderstand 2017 wordt uitgebreid toegelicht wat dit in de praktijk betekent bij de bescherming van dag- en nachtvlinders en libellen. Voor enkele soorten, zoals de sleedoornpage, de kleine heivlinder en de iepenpage, is beschreven hoe het met ze gaat en wat De Vlinderstichting, geholpen door vele vrijwilligers, doet aan hun bescherming. De vlinderstand is uitgedeeld tijdens de Landelijke Dag. Was u er niet bij? Hij kan ook worden gedownload op www.vlinderstichting.nl. Of u kunt hem (tegen betaling van de verzendkosten) bestellen via info@vlinderstichting.nl.

Tekst:
Liesbeth van Agt
De Vlinderstichting

Kweek grote weerschijnv verrassende tweede gen

Het vrouwtje van de grote weerschijnvlinder (*Apatura iris*) zie je niet zo vaak, laat staan dat je ziet dat ze eitjes legt. Gelukkig legt ze de eitjes wel boven op de rand van een blad van onder andere grauwe wilg. Door puur toeval vond ik op 14 juli op zo'n plekje in de Kampina een eitje. Dat heb ik meegenomen om op te kweken. Wat daarna gebeurde, is te zien in dit fotoverslag.

Tekst en foto's:
Bert van Rijsewijk

1

Het is duidelijk geen vers eitje, aan de donkere bodem is te zien dat de rups al in ontwikkeling is. Hij komt dan ook na vijf dagen uit het ei terwijl daar gemiddeld 14 dagen voor staat. Hij mist in deze eerste fase nog de twee doorntjes op z'n kop die zo kenmerkend zijn voor de rups in latere stadia.

2

Na negen dagen vindt de eerste vervelling plaats. De rups heeft in dit tweede stadium zijn definitieve vorm met twee stekels op z'n kop.

3

Vijftien dagen later is de tweede vervelling. In dit derde stadium zou de rups moeten overwinteren. De voorbereidingen daarvoor zijn al getroffen, er staat buiten een flink hok klaar voor de winter. Maar de rups blijft maar eten en binnen enkele weken dringt het besef door dat de rups zich nog in het najaar zal gaan verpoppen. En twintig dagen later lijkt de rups al bijna volwassen.

4

Een vervelling hebben we na de tweede keer niet meer gezien, de rups heeft de huidjes natuurlijk opgegeten, iets wat vaak gebeurt.

linder: eratie

Tweede generatie

De grote weerschijnvlinder komt voor van West-Europa via de gematigde zone van Eurazië tot Noordoost China en Korea. Volgens Tshikolovets (2011) heeft de grote weerschijnvlinder slechts één generatie. Ik heb er dan ook niet bij stilgestaan dat er nog een tweede generatie zou kunnen komen. Volgens Adrian Hoskins heeft de soort in de warmere zuidelijke delen van zijn verspreidingsgebied wel twee generaties. Uiteindelijk hebben we bij Bink (1992) gevonden dat hier bij kweek een tweede generatie mogelijk is. Bink meldt verder dat de ontwikkeling van eitje tot vlinder dan gemiddeld 102 dagen in beslag neemt. Dat komt aardig in de buurt van de 97 dagen in ons geval als we aannemen dat het eitje ongeveer negen dagen voordat ik het vond gelegd is.
Door deze kweekervaring komt wel de vraag op of de grote weerschijnvlinder ook bij ons, onder invloed van de opwarming van de aarde, in de nabije toekomst in staat zal zijn een, eventueel gedeeltelijke, tweede generatie voort te brengen.

Referenties:
F.A. Bink (1992). Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
Vadim V. Tshikolovets (2011). Butterflies of Europe & the Mediterranean area. Tshikolovets Publications, Kiev.
www.learnaboutbutterflies.com.
www.vlindernet.nl

Op 25 september is de rups verpopt en op 10 oktober komt er een vrouwtje uit de pop. De hele cyclus vanaf de vondst van het eitje tot vlinder heeft 88 dagen in beslag genomen.

Mannetje grote weerschijnvlinder.

Vrouwtje grote weerschijnvlinder.

Naar dertig nieuwe Idylle (en ééntje in Friesland)

In Zuid-Holland worden de komende twee jaar op 30 locaties mensen geholpen met het inrichten en beheren van bloemrijk grasland voor vlinders, bijen en mensen. Dit kan door steun vanuit de provincie Zuid-Holland en Fonds 1818 en in samenwerking met De Groene Motor, IVN en Groene Cirkel Bijenlandschap. En in Franeker komt de donateursidylle.

Tekst:
Kars Veling
De Vlinderstichting

Mensen zijn belangrijk bij idylles. Zo ook in Zuid-Holland. Mensen moeten actief betrokken zijn bij de plannen, uitvoering, beheer en monitoring. Het moeten plekken zijn in een woonwijk, maar ook ván de wijk. Behalve bewoners kunnen ook afdelingen van IVN of KNNV, imkerverenigingen, tuinclubs en allerlei anderen actief betrokken worden. Een idylle in de buurt van een zorgcentrum kan goed samen met dat centrum worden opgezet en is er een school in de buurt dan is het prachtig als die er ook bij betrokken kan worden.

Bottom-up

De idylles moeten 'bottom-up' ontstaan. Mensen melden potentiële locaties voor een idylle aan op de site van De Vlinderstichting. Vervolgens wordt bij een selectie van de locaties met de aanmelders gekeken naar de haalbaarheid en wordt contact gelegd met de gemeente. Gezamenlijk (drie partijen) worden vervolgens de plannen gemaakt en wordt de idylle aangelegd. Het is de bedoeling dat ook gemeente of andere eigenaars bijdragen.

Selectiecriteria

Bij de keuze of er daadwerkelijk wordt doorgegaan met een aangemelde idylle spelen onder andere de volgende afwegingen:

- Is de locatie groot genoeg? Het moet gaan om redelijke oppervlakten om de investering ook echt nut te laten hebben. We gaan uit van een gemiddelde grootte van 3000 m^2. De minimumgrootte is 1000 m^2.
- Is de locatie vrij toegankelijk voor bezoekers? Een idylle moet kunnen worden bezocht door iedereen die er belangstelling voor heeft.
- Zijn er meerdere mensen en het liefst ook meer organisaties betrokken bij het initiatief? Voor de duurzaamheid van de idylle is draagvlak belangrijk. Ook om de gemeente 'mee' te krijgen is van belang dat het niet om een eenpersoonsinitiatief gaat, maar dat het breder wordt gedragen.

Ga naar www.vlinderstichting.nl/idyllesZuidHolland voor meer informatie en om een potentiële locatie door te geven.

Kars Veling

Een al gerealiseerde idylle in Zuid-Holland.

s in Zuid-Holland

Donateursidylle

Door extra giften van de donateurs van De Vlinderstichting is een mooi bedrag bijeengebracht om nog meer idylles te kunnen maken. Eind vorig jaar konden locaties die daarvoor in aanmerking willen komen zich melden en daaruit werden drie mooie plekken met veel draagvlak en motivatie geselecteerd. Vervolgens zijn we met de initiatiefnemers gaan praten en is gekeken op welke manier de idylle vorm zou kunnen krijgen.

Waadhoeke

In de nieuw te vormen Friese gemeente Waadhoeke, waaronder Franeker valt, werden we door een grote groep enthousiaste Friezen ontvangen in het gemeentehuis. Naast de initiatiefnemer, een student diermanagement, waren er vertegenwoordigers van de gemeente en van scholen in de buurt, maar ook imkers, omwonenden en regionale pers. Het was in Franeker al algemeen bekend dat deze plek was genomineerd door De Vlinderstichting en daar was men maar wat trots op! Aan de rand van de stad was een mooie locatie beschikbaar van maar liefst 2 ha. Hier zal in 2017 een prachtig bloemrijk grasland worden gemaakt voor vlinders, bijen en mensen. Op dit moment worden de plannen gemaakt en vindt overleg plaats met al die betrokkenen.

Nog meer idylles

Ook bij CharmeCamping 'Hartje Groen' in Schaijk komt een idylle. Op een perceel, gelegen aan een groot ven op deze natuurcamping, zijn in 2016 al eenjarigen gezaaid, maar dit jaar komt daar een echte idylle met inheemse en meerjarige bloemen. De locatie ligt in de Maashorst, het grootste aaneengesloten natuurgebied in Brabant waar naast de wisenten, de dassen, de taurussen en de exmoorpony's, volop kansen zijn voor vlinders. Op de zandgrond hier kan een fantastisch bloemrijke situatie ontstaan.

In Amsterdam waren we op bezoek bij de Tuinen van West, een bijzonder initiatief aan de rand van onze hoofdstad. Tuinen van West is een combinatie van oude en nieuwe landschappen, van romantiek en rafelrandjes, van kunst en cultuur, (stads)landbouw en gezonde producten, horeca, natuur, sport en recreatie. Er gebeurt daar van alles en in die bruisende atmosfeer komt ook een idylle. Het is op de kleigrond en het gebied is vochtig, dus de planten die hier gaan bloeien zullen daartegen moeten kunnen.
We houden u op de hoogte en zullen melden wanneer u kunt gaan genieten van deze idyllische plekken.

Kars Veling

Op deze locatie in Franeker komt de donateursidylle.

Wetenschappelijk

Een nieuwe rubriek in Vlinders! Vanaf nu vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Out of Africa

We kennen de distelvlinder hier als een echte trekvlinder, die in sommige jaren massaal op kan duiken, en in andere jaren zo goed als ontbreekt. Maar waar is hij de rest van het jaar? Twee recente studies laten zien hoe het zit. Allereerst gingen Spaanse onderzoekers op zoek naar vlinders en rupsen in de Sahel in de herfst van 2014 (Talavera & Vila 2016). Ze vonden overal distelvlinders en observeerden zuidwaartse trek in Tsjaad en massale voortplanting in de Ethiopische hooglanden. Alles wees erop dat dit Europese vlinders waren, die dus over de Middellandse Zee en de Sahara gevlogen waren, een reis van 4000 km.
Daarnaast verzamelden ze een klein aantal distelvlinders op hun reizen. Een team geleid door Constantí Stefanescu analyseerde de waterstofisotopen in de vleugels van deze distelvlinders (Stefanescu et al. 2016). Deze isotopen worden als rups opgeslagen in het lichaam, en omdat verschillende isotopen voorkomen in verschillende delen van Europa en Afrika, kon zo de herkomst van de vlinders achterhaald worden. Dit bevestigde dat de meeste distelvlinders die in de Sahel gevonden werden als rups in Zuid- en Centraal-Europa geleefd hadden en naar Afrika waren gevlogen. Ze waren daarmee onderdeel van een van de langste trekroutes die we kennen voor insecten.

Stefanescu, C.; Soto, D.X.; Talavera, G.; Vila, R. & Hobson, K.A. (2016): Long-distance autumn migration across the Sahara by painted lady butterflies: exploiting resource pulses in the tropical savannah. Biology Letters 12: 20160561.
Talavera, G. & Vila, R. (2016): Discovery of mass migration and breeding of the painted lady butterfly Vanessa cardui in the Sub-Sahara: the Europe–Africa migration revisited. Biological Journal of the Linnean Society doi: 10.1111/bij.12873

Chris van Swaay

Gentiaanblauwtje.

Versnipperde gentiaanblauwtjes

Versnippering is een van de bedreigingen voor veel vlindersoorten. Het verhindert de herkolonisatie van plekken waar een soort om de een of andere reden verdwijnt. An Vanden Broeck keek samen met collega's (waaronder onze Irma Wynhoff en Michiel Wallis de Vries) naar de effecten van versnippering op de genetica van het gentiaanblauwtje op 14 plekken in België en Nederland. Hoewel het gentiaanblauwtje beschouwd wordt als een weinig mobiele vlinder, kon uitwisseling aangetoond worden, maar alleen in landschappen waar populaties niet meer dan 3 km van elkaar verwijderd zijn. Bovendien bleek de genetische variatie binnen sommige populaties bijzonder klein, een extra reden tot zorg voor het behoud op lange termijn.

Vanden Broeck, A., Maes, D., Kelager, A., Wynhoff, I., Wallis de Vries, M.F., Nash, D.R., Oostermeijer, J.G.B., Van Dyck, H. & Mergeay, J. (2017): Gene flow and effective population sizes of the butterfly Maculinea alcon in a highly fragmented, anthropogenic landscape. Biological Conservation, 209, 89-97.

Vlinders blijken uitstekende stikstofindicatoren

Depositie van stikstofcomponenten uit onder andere de landbouw en het verkeer, leidt tot een voortdurende lichte bemesting van ons land. Planten gaan harder groeien en uiteindelijk leidt het tot een snellere verruiging van schrale vegetaties. En juist die schrale omgeving is voor veel van onze dagvlinders zo belangrijk. Bovendien moeten vlinders ieder jaar een of meer keren hun hele cyclus in die vegetatie volbrengen. Dat maakt dat ze snel reageren op veranderingen in de vegetatie door stikstofdepositie.
Michiel Wallis de Vries en Chris van Swaay hebben een stikstofindicator ontwikkeld gebaseerd op de stikstofvoorkeur van de Nederlandse dagvlinders en de getelde aantallen op routes in het Landelijk Meetnet Vlinders.
Hieruit blijkt dat tussen 1990 en 2015 het aantal stikstofminnende vlinders is toegenomen terwijl het aantal stikstofmijdende vlinders tegelijk afnam. De laatste jaren gaat die toename wel langzamer en dat blijkt parallel te lopen aan de daling van de gemeten stikstofdepositie in ons land, al is die nog steeds veel te hoog om de trend te keren.
Daarmee blijkt het Landelijk Meetnet Vlinders uitstekend bruikbaar als indicator, zowel voor veranderingen in de stikstofdepositie op landelijke schaal als voor afzonderlijke routes en natuurgebieden op kleine schaal.

Wallis de Vries, M.F. & Van Swaay, C.A.M. (2017): A nitrogen index to track changes in butterfly species assemblages under nitrogen deposition. Biological Conservation http://dx.doi.org/10.1016/j.biocon.2016.11.029.

Surf mee naar onze nieuwe website

In 2009 waren we er maar wat blij mee: onze website, gebouwd door Argiope. Inmiddels, acht jaar later, voldeed de site niet meer aan de eisen van deze tijd. Het duurt altijd langer dan je denkt, maar nu is het zover: onze nieuwe website is online.

Tekst:
Liesbeth van Agt
De Vlinderstichting

Een van de problemen met onze website was, dat deze niet gebouwd was voor tablets en smartphones. Want al zijn ze nu niet meer weg te denken, die waren er acht jaar geleden nog nauwelijks! Ook wilden we graag een mooie webwinkel waarin online besteld kan worden. Verder hadden we inmiddels een heleboel verschillende websites. We vonden het beter die zoveel mogelijk in de nieuwe site onder te brengen.

Een nieuwe site bouw je niet zomaar. Je moet goed nadenken aan wat voor informatie behoefte is, en hoe deze zo goed mogelijk ontsloten kan worden. Dat hebben we gedaan in goed overleg met de nieuwe websitebouwer E-vision.

Het integreren van Vlindernet en Libellennet met alle functionaliteiten bleek een enorme klus. Een aantal zaken hebben wij daarom nog niet over kunnen zetten, bijvoorbeeld het rupsen- en vlinderzoeksysteem van Vlindernet. Die blijven voorlopig beschikbaar via een link naar de oude site.

Wij zijn tevreden met het resultaat: een fris en modern ogende site, met veel meer mogelijkheden en een mooie webwinkel. U kunt zelf een kijkje nemen op www.vlinderstichting.nl. Laat ons vooral weten wat u ervan vindt!

Nieuws

Vertrek medewerkers

Twee van onze medewerkers, Tim Termaat en Marijn Prins, hebben een andere werkkring gevonden. Tim, onze libellenspecialist, vertrekt naar Bosgroep Midden Nederland, waar hij als ecoloog aan de slag gaat. Hij wordt opgevolgd door Roy van Grunsven. Marijn, die naar Naturalis vertrekt, werkte wat meer achter de schermen als projectleider ICT. In die functie leverde hij onder andere een bijdrage aan de Nationale Databank Flora en Fauna.
Wij wensen hen veel succes!

Alvast noteren

De Vlinderstichting organiseert in augustus twee grote evenementen. De tuinvlindertelling is dit jaar op 4-6 augustus en de Nationale nachtvlindernacht op 25-27 augustus. Goed om alvast in uw agenda te zetten!

In 't kort

Insectenweekend KNNV

Van vrijdag 19 t/m zondag 21 mei 2017 houdt de Landelijke Insectenwerkgroep (LIW) van de KNNV haar voorjaarsweekend in Bergen op Zoom. Dat ligt op korte afstand van heel verschillende terreintypen – zowel droge zand- als natte zeekleigebieden – wat interessant is voor veel verschillende insectengroepen. De kosten voor het weekend bedragen € 50,-. In deze kosten zijn inbegrepen: 2 overnachtingen, 2 x ontbijt, avondeten zaterdag, koffie en thee. Ook niet-leden van de LIW mogen een keer deelnemen zonder de verplichting lid te worden.
Ga voor nadere informatie en/of opgave naar de website: https://www.knnv.nl/liw.

Lezingen

Wilt u een medewerker van De Vlinderstichting voor uw organisatie een lezing laten houden, neem dan contact op met De Vlinderstichting, tel. 0317-46 73 46.
De inhoud van de lezingen wordt in overleg vastgesteld. De kosten van een lezing bedragen overdag € 100,- per uur, waarbij ook voor de reistijd het uurtarief in rekening wordt gebracht; 's avonds betaalt u € 90,- per lezing. Daarnaast betaalt u een reiskostenvergoeding van € 0,33 per kilometer.

Hieronder kunt u zien welke lezingen er de komende tijd gegeven worden.

10 mei 2017 19.45 uur: Vlinders en libellen in Neede (GD)
Lezing door Albert Vliegenthart voor Vrouwen van Nu, afd. Neede over Vlinders en libellen in de tuin herkennen.
Locatie: Gebouw Diekgraven, Kostersteeg 4, 7161 DR Neede.
Entree: alleen voor leden.

18 mei 2017 20.00 uur: Vlinders en libellen rond Warnsveld (GD)
Lezing door Albert Vliegenthart voor Chr. Maatschappelijke Vrouwenbeweging Passage Warnsveld Dorp over Vlinders en libellen in omgeving Warnsveld.
Locatie: Gebouw de Eekschuur tegenover de kerk, Bonendaal 2, 7231 GG Warnsveld.
Entree: alleen voor leden en belangstellende dames.

Giften

De Vlinderstichting is blij met alle bijdragen! En omdat de fiscus een handje meehelpt, kan schenken ook nog fiscaal voordelig zijn.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen nut beogende instelling). Daarom hoeven wij over ontvangen giften, erfstellingen en legaten geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Dank

Bij de uitvaart van de echtgenote van een van onze leden van de Raad van Toezicht, is gevraagd om een bijdrage voor De Vlinderstichting. Dat leverde in contanten en via de bank een bedrag van ruim € 600 op. Fijn dat mensen ook op zulke droevige momenten aan de vlinders denken.
Een mooie gift in natura kregen wij van een donateur die kleiner ging wonen. Zij heeft haar hele leven lang voorwerpen met vlinders verzameld. Het grootste deel van die verzameling heeft ze bij de verhuizing aan De Vlinderstichting geschonken. Een deel daarvan is tijdens de Landelijke Dag weggegeven tegen een vrijwillige bijdrage. Dat leverde zo'n € 300 op voor de vlinders. Met de vlindermokken en -kopjes verrassen wij nu de gasten op ons kantoor.
J.J. van de W. en F. van de H. gaven een feestje en vroegen om een donatie. Naast € 300 voor Free Press Now leverde dat voor De Vlinderstichting een bedrag van € 257,50 op.
Alle gevers hartelijk dank!

Donateur voor het leven

Wilt u ons nóg langduriger steunen? Dan kunt u door betaling van € 400 in één keer donateur voor het leven worden.

Belasting betaalt mee

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt uw gift vervolgens aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u zo'n periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het minimale drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Ook als u er niet meer bent, kunt u De Vlinderstichting steunen door ons te benoemen als erfgenaam of door een legaat. Dat moet wel via de notaris worden vastgelegd. Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Liesbeth van Agt, tel. 0317 – 46 73 53 of liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl.

Niet-werkende QR-codes in Vlinderstand 2017

Op blz. 23 is te lezen dat de Vlinderstand 2017 is uitgekomen. De QR-codes in de papieren versie die op de Landelijke Dag is uitgedeeld, werken helaas niet meer. Die in de digitale versie van de Vlinderstand op onze website werken wél, evenals de codes die hiernaast zijn afgedrukt met daarbij het nummer van de pagina waar ze bijhoren.
Onze excuses voor het ongemak!

blz. 4/13

blz. 27

blz. 8/16

Winkel

Bestellen

De prijzen zijn inclusief verzendkosten. Artikelen uit de Vlinderwinkel kunt u voortaan bestellen via onze webwinkel op ww.vlinderstichting.nl. Hebt u geen internet, neem dan contact op met onze administratie, tel. 0317-46 73 46.

Educatief materiaal

Vlinderherkenningskaart

Deze kaart toont in één oogopslag de meest algemene vlinders van Nederland.
Prijs € 2,25. Bij afname van minimaal 20 stuks € 1,- per stuk; *bestelnr. 0006*

Het vlinder stickerboek

Een interactief doeboek over vlinders, met honderd stickers van vlinders en rupsen.
Prijs € 11,49; bestelnr. 0300
BIJ AANKOOP VAN HET VLINDER STICKERBOEK KRIJG JE EEN SPREEKBEURTPAKKET VOOR MAAR € 2,-!
Samen € 13,49; bestelnr. 0299

Spreekbeurtpakket

Met een boekje over en plaatjes van vlinders. Bevat tevens de poster met foto's van alle dagvlinders en de vlinderherkenningskaart.
Prijs € 4,50; bestelnr. 0301

Drie kleurige posters

Kleurige posters met de meest voorkomende soorten dagvlinders, libellen en ook rupsen.
Prijs eerste poster € 1,75 en elke volgende poster € 0,50. U kunt combinaties maken van deze drie posters. Rekenvoorbeeld:
1 x rupsen en 2 x libellen = 1 x € 1,75 plus 2 x € 0,50 = € 2,75.
Dagvlinders bestelnr. 0211;
Rupsen bestelnr. 0212;
Libellen bestelnr. 0217.

Gidsen

Veldgids Dagvlinders

Met deze gids kan iedere liefhebber alle 150 soorten vlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen.
Prijs € 39,45; bestelnr. 0023
Donateurs € 35,95; bestelnr. 0018

Nachtvlinders

Nachtvlinders is het rijkgeïllustreerde standaardwerk van Paul Waring en Martin Townsend met meer dan 900 soorten macronachtvlinders die in Nederland en België voorkomen.
Prijs € 44,49; bestelnr. 0084
Donateurs € 41,-; bestelnr. 0083

Zakgids Dagvlinders

Handzame gids om dagvlinders in Nederland en Vlaanderen te leren kennen.
Prijs € 19,49; bestelnr. 0095
Donateurs € 14,99; bestelnr. 0094

Fotogids Larven van Libellen

Een complete fotogids voor de herkenning van libellenlarven.
Prijs € 52,45; bestelnr. 0075
Donateurs € 47,65; bestelnr. 0076

Fotogids Larvenhuidjes van Libellen

Veldgids waarmee je libellenlarvenhuidjes op naam kunt brengen.
Prijs € 49,95; bestelnr. 0070
Donateurs € 44,95; bestelnr. 071

Boeken

Dagvlinders en Nachtvlinders in beeld

Leuke introductieboekjes voor wie nog niets van deze groepen weet. Met veel soorten op de uitklapkaart.
Prijs per stuk nu € 7,45
Dagvlinders in beeld: bestelnr. 0028.
Nachtvlinders in beeld: bestelnr. 0022.
De twee boekjes samen nu voor € 10,-.

Het veen, de vlinder en de openbaring

Honderd jaar geleden werd de uitgestorven gewaande grote vuurvlinder herontdekt. Caspar Janssen schreef een spannende reconstructie van de ontdekking en van wat er volgde.

Prijs € 12,50; bestelnr. 0089

In de ban van het beest

In dit boek vertellen wetenschappers, veldbiologen en andere kenners (waaronder diverse medewerkers van De Vlinderstichting) over 'hun' dier.

Prijs € 24,99; bestelnr. 0090
Donateurs € 22,49; bestelnr. 0091

Niet zonder elkaar

Bloembestuiving door insecten is onmisbaar in de voortplanting van zeer veel bloemplanten. Dit toegankelijke boek werd geschreven door kenners uit de wereld van de bloembiologie, bijenhouderij, land- en tuinbouw, botanische tuinen en natuurbescherming.

Prijs € 24,50; bestelnr. 0086

Planten

Natuurlijk willen we allemaal een vlinder- en libelvriendelijke tuin. Een aantal van de beste vlinderplanten en biologische bloembollen is te koop bij onze partner Vivara via onze website www.vlinderstichting.nl.
U steunt met uw aankoop De Vlinderstichting!

Verrekijkers

Pentax Papilio II
Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kunt u scherpstellen tot 50 cm.
6,5 x 21
Prijs € 179,-; bestelnr. 0488
Donateurs € 159,-; bestelnr. 0489
8,5 x 21
Prijs € 199,-; bestelnr. 0491
Donateurs € 179,-; bestelnr. 0493

DVD

Dvd Wij vlinders eisen!

Educatieve dvd. Geschikt voor kinderen vanaf 6 jaar.
Prijs € 10,-; bestelnr. 0604

Dvd Dagvlinders in Nederland en Vlaanderen

Alle vlinders in Nederland en Vlaanderen in hun leefomgeving op film.
Prijs € 13,-; bestelnr. 0603
Donateurs € 10,-; bestelnr. 0602

Opmerkelijk

Luc Knijnsberg

Fijngevlekte eikensteltmot

Luc Knijnsberg is beheerder van het jaar 2017, mede vanwege zijn onuitputtelijke belangstelling voor nachtvlinders. Hij herontdekte onlangs de uitgestorven gewaande fijngevlekte eikensteltmot (*Povolnya leucapennella*). De vlinder werd op een stroopmengsel gevonden en niet met licht gevangen. Een bewijs dat het zinvol is nachtvlinders met verschillende technieken te onderzoeken.

Ruben Meert

Gekraagde wespvlinder

Op de Landelijke Dag van De Vlinderstichting hield Ruben Meert een enthousiast verhaal over onder andere de rupsen van de gekraagde wespvlinders. Deze zouden op veel meer plaatsen voorkomen dan vermoed werd. Blijkbaar is Ruben erin geslaagd zijn publiek te stimuleren, want de dag erop werd er al een waargenomen door Jeltje Berendsen bij Netterden in de Achterhoek.

Bert Oving

Watersnuffels

De libellensoort die het eerst wordt waargenomen, meestal pas na de eerste lentedag, is doorgaans de vuurjuffer. Dit jaar werden de eerste juffers al op 24 maart door Bert Oving gevonden in het Groningse Musselkanaal. Geen vuurjuffers, maar drie watersnuffels. De larven konden zich waarschijnlijk sneller ontwikkelen door de nabijgelegen uitlaat van koelwater.

Albert Vliegenthart

Rouwmantel

Tijdens een wandelingetje bij het Naardermeer ontdekte onze collega Satu een rouwmantel. De vlinder vloog druk heen en weer en liet zich helaas niet fotograferen. Deze niet met andere soorten te verwarren vlinder overwintert als imago, maar wordt zelden in Nederland in het vroege voorjaar gezien.